PARTICULARITĂŢILE ŞI PROBLEMELE MIŞCĂRII SINDICALE DIN REPUBLICA MOLDOVA*

NICOLAESCU Irina,
lector, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative
Departamentul Relaţii Internaţionale

This article was researched within the FP7 Program Support Marie Curie (IRSES) "Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process". The history of trade union movement in Moldova has over 100 years. The last two decades can be considered as the contemporary stage of development of trade unions.The characteristic of this period is the inconsistency and complexity of processes and tendencies, such as a reduction in the number and fragmentation of structures, democratization of the trade union movement, dividing and unifying their unions etc. It should be noted that trade union activities in Moldova have both traditional approach to the trade union movement, but also new activities associated with the need to address employment issues characteristic to market economies in the globalized world. On the other hand, the development of new practices and methods reflects the expansion of democracy in the country and influence on the international trade union movement. Trade unions activities aimed at solving problems that were not known (right to work and employment), search strategies appropriate to the new conditions of market relations (employer dialogue at all levels). Improved efficiency tactics used by unions contributes to potential democracy use, to promotion of dialogue within unions, to development of union movement internationally (protection and legalization of labor informal gender politics and youth), and finally, to involvement and use of science, informational resource, media in the daily practice of the unions.

Keywords: trade union movement, democratization, tendencies, problems, experience

Istoria mişcării sindicale din Republica Moldova, cuprinde peste 100 de ani. Trebuie remarcat faptul că ultimele două decenii pot fi considerate ca fiind etapa contemporană a dezvoltării sindicatelor. Caracteristic pentru aceasta, cum denotă cercetătorii, este incoerenţa şi complexitatea proceselor şi tendinţelor, cum ar fi o reducerea numărului şi fragmentarea structurilor, democratizarea mişcării sindicale, divizarea sindicatelor şi unificarea acestora etc.

*This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme"Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process".Project Website: http://eupreacc.wordpress.com/

În prezent putem constata existenţa unor diviziuni interne ale mişcării sindicale din Republica Moldova, de jure este prezentă Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova iar de facto există 2 confederaţii: Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova şi Confederaţia Sindicatelor din Transnistria (CST), care gestionează în baza propriilor statute reprezentarea şi protejarea intereselor lucrătorilor la diferite nivele: de ramură, regional, politic. Diferenţa dintre acestea constă în nivelul de instituţionalizare şi legalizare a rolului politic al sindicatelor care activează pe teritoriul Republicii Moldova.

Trebuie remarcat faptul că în activităţile sindicatelor din Moldova putem evidenţia atât abordări tradiţionale pentru mişcarea sindicală, dar şi noi activităţi asociate cu necesitatea de a soluţiona problemele forţei de muncă caracteristice pentru economiile de piaţă în condiţiile globalizării. Pe de altă parte, există şi procesul de dezvoltare a unor noi practici şi metode sindicale care reflectă extinderea democraţiei în ţară şi influenţa mişcării sindicale internaţionale.

Până la sfârşitul anului 2000 în republică a existat un singur centru sindical unic Federaţia Sindicatelor Independente din Moldova(FSIM), care reunea 26 comisii de ramură a sindicatelor, care s-a divizat în Confederaţia Sindicatelor din Republica Moldova (CSRM) (9 sindicate, cu un total de peste 400 mii membrii de sindicat) şi Confederaţia Sindicatelor Libere din Republica Moldova (CSLRM) „Solidaritate" (25 de sindicate cu până la 250000 membrii de sindicat). În anul 2007 se iniţiază dialogul de unificare a acestor două confederaţii, care se sfârşeşte în iunie 2007, după lungi dezbateri cu constituirea Confederaţiei Naţionale a Sindicatelor din Moldova (CNSM) prin fuziunea a 2 centre sindicale naţional - interramurale: Confederaţia Sindicatelor din Republica Moldova şi Confederaţia Sindicatelor Libere din Republica Moldova „Solidaritate".Confederaţia Naţionala a Sindicatelor din Moldova, constituită din 28 de centre sindicale naţional-ramurale, întruneşte circa 550 mii membri de sindicat.

Cadrul legislativ al activităţii sindicatelor din Republica Moldova îl constituie Constituţia Republicii Moldova (articolul. 42), Codul Muncii al Republicii Moldova, Legea sindicatelor, despre patronate, despre dialogul social, despre mecanismul de cooperare tripartită, precum şi alte reglementări naţionale (peste 10), care definesc mecanismul de aplicare a drepturilor constituţionale ale sindicatelor.

În conformitate cu articolul 2 din Constituţia Republicii Moldova, Legea Sindicatelor din 7 iulie 2000 [1] a pus bazat principiilor drepturilor şi a libertăţilor sindicale, care sunt proclamate în Declaraţia Drepturilor Omului, în acordurile internaţionale (2), Convenţiile OIM adoptate de Parlamentul Republicii Moldova (23) [2], acte normative, regulamente şi decizii[3]. Astfel Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova activează în baza Statutului adoptat în cadrul Congresului III al sindicatelor al Federaţiei Sindicatelor Independente din Moldova, la 27 octombrie 2000 şi modificat de către consiliul General al Confederaţiei Naţionale a Sindicatelor din Moldova, la 23 martie 2010 şi conţine 9 capitole:

Dispoziţii generale;Principii fundamentale;Scopurile şi mijloacele de acţiune;Calitatea de membru; Drepturile şi obligaţiile;Organizarea activităţii Confederaţiei;Patrimoniul şi mijloacele financiare; Reorganizarea şi dizolvarea Confederaţiei;Dispoziţii finale.

În conformitate cu articolul 1 al Statutului:Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova este un centru sindical naţional-interramural care întruneşte pe principii benevole centre sindicale naţional-ramurale. Pentru titulatura "Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova" va fi utilizată sigla "CNSM"[3]. În continuare se menţionează faptul că Confederaţia este succesor de drept al Confederaţiei Sindicatelor din Republica Moldova(CSRM) şi Confederaţiei Sindicatelor Libere din Republica Moldova "Solidaritate" ca urmare a fuzionării lor prin contopire, drepturile şi obligaţiile cărora trec integral la Confederaţie, înfiinţată potrivit actului de constituire.În articolul 21 al Statutului se stipulează faptul căorganele de conducere ale Confederaţiei sunt: a) Congresul, b) Consiliul General, c) Comitetul Confederal d) preşedintele Confederaţiei [3].

În studiul mişcării sindicale din Republica Moldova se menţionează că o caracteristică a activităţii sindicatelor după independenţă este utilizarea experienţei vechi, elaborarea unor metode noi şi, în cele din urmă, renunţarea la unele abordări vechi. Astfel pe baza acestei metodologii încă Confederaţia Sindicatelor din Republica Moldova[4, p.64] şi mai târziu Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova desfăşoară activităţi care vizează rezolvarea problemelor care nu erau cunoscute (dreptul la muncă şi ocuparea forţei de muncă), căutarea strategiilor corespunzătoare noilor condiţii ale relaţiilor de piaţă (dialogul cu angajatorul la toate nivelurile). La îmbunătăţirea eficienţei tacticilor utilizate de către sindicale contribuie utilizarea potenţialului democraţiei în promovarea dialogului în cadrul sindicatelor, experienţei mişcării sindicale internaţionale (protecţia şi legalizarea muncii neformale, politica gender şi de tineret), şi în cele din urmă, implicarea şi utilizarea ştiinţei, resurselor informaţional-tehnologice, mass-mediei în practica de zi cu zi a sindicatelor.

În continuare vom enumera cele mai importante dintre ele. Astfel *dreptul la muncă şi ocuparea populaţiei ca fundament al politicii sindicatelor* a fost preluat încă de CSRM [5, p.15-16]. Din cauza dificultăţilor care existau şi continuă pe piaţa forţei de muncă, şi bazându-se pe situaţia creată în acest domeniu, la o întâlnire specială a Consiliului CSRM a fost discutată punerea în aplicare a rezoluţiei elaborate în cadrul al III Congres al FSIM „ Despre situaţia pieţei forţei de muncă". Rezoluţia adoptată de către Consiliu a fost trimisă partenerilor sociali pentru a lua măsurile necesare pentru îmbunătăţirea situaţiei pe piaţa forţei de muncă. În acest context putem menţiona examinarea şi prezentarea unor propuneri concrete referitor la proiectele Programului naţional pentru ocuparea forţei de muncă, perioada 2003-2005, dezvoltarea conceptului de orientare profesională şi formarea în domeniul resurselor umane, Strategia naţională privind politicile de ocupare a forţei de muncă pe anii 2007-2015 etc. [6]

Reprezentanţii sindicatelor fac parte din toate comisiile tripartite ale consiliilor administrative naţionale şi agenţiilor regionale pentru ocuparea forţei de muncă.

O altă direcţie tradiţională şi importantă de protecţie economico-socială a muncitorilor în condiţiile relaţiilor de piaţă este acţiunea pentru *asigurarea sănătăţii şi securităţii muncii*, în care accentul principal se face pe *îmbunătăţirea sistemului de asigurări sociale*, aducându-l în concordanţă cu realităţile moderne de pe piaţa forţei de muncă. În Regulamentul reprezentantului sindicatelor cu răspunderi specifice în domeniul securităţii şi sănătăţii în muncă sunt formulate cerinţele CNSM pentru asigurarea securităţii muncii şi sănătăţii membrilor săi.[7]

Aceste abordări sunt, de asemenea, luate în considerare în monitorizarea anuală a proiectului de Lege a bugetului de stat (în conformitate cu articolele din Legea securităţii şi sănătăţii în muncă) şi examinarea proiectelor altor acte normative.

Sub presiunea sindicatelor, în anul 2001, a fost adoptată Legea cu privire la Inspecţia Muncii şi create structurile Inspecţiei Muncii (la nivel naţional şi regional), cu care acestea conlucrează în domeniul protecţiei muncii.[8]

Protecţia veniturilor muncitorilor rămâne a fi o activitate extrem de relevantă pentru sindicate în condiţiile de criză economică şi politică din ţară. Metodele utilizate pentru realizarea acestui principiu au fost diverse şi destul de ample de la organizarea protestelor în perioada 2001-2004 până la apelurile adresate guvernului şi preşedintelui şi elaborarea unor planuri de acţiuni concrete în acest domeniu. Dacă până în anul 2007 existau anumite disensiuni în acest domeniu chiar între cele două confederaţii sindicale care existau pe teritoriu Moldovei, atunci odată cu fuziunea acestora s-a reuşit elaborarea unor acţiuni concrete în acest domeniu si anume:

- colaborarea cu partenerii sociali şi alte instituţii şi organizaţii din ţară în problemele ce vizează protecţia social-economică a salariaţilor şi tineretului studios;
- avizarea proiectelor de acte normative cu referire la remunerarea muncii salariaţilor;
- examinarea şi înaintarea propunerilor la proiectul Cadrului de Cheltuieli pe Termen Mediu şi proiectele de legi ale bugetului public;
- înaintarea propunerilor conducerii ţării în vederea fundamentării garanţiilor minime de stat în domeniul veniturilor băneşti ale populaţiei;
- înaintarea propunerilor în vederea îmbunătăţirii actelor normative cu caracter socio-economic.[9]

Expertizarea proiectelor de legi şi altor acte normative cu caracter socio-economic, protecţia şi susţinerea juridică. În scopul protecţiei drepturile profesionale, economice şi sociale şi intereselor membrilor de sindicat CNSM participă activ la elaborarea şi expertizarea proiectelor de legi şi altor acte normative privind asigurarea socială, salarizarea, domeniul sănătăţii şi alte domenii de dezvoltare socio-economică. Astfel CNSM participă în cadrul comisiilor parlamentare şi guvernamentale la examinarea proiectelor actelor normative ce ţin de drepturile economice şi sociale ale

populaţiei înaintând propuneri şi obiecţii respective organelor administraţiei publice centrale.

Noi tipuri de activităţi sindicale în condiţiile creşterii rolului pieţei pentru nivelul de trai al muncitorilor şi drepturile lor socio-economice devine *activitatea sindicatelor pentru protecţia producătorului autohton*. Astfel o tactică în acest domeniu a fost elaborată de către CSRM în ceea ce priveşte ratele de creştere a preţurilor care se baza pe dispoziţia Convenţiei nr. 117 a OIM, ratificate de Parlamentul Republicii Moldova, ca parte a luptei pentru bunăstarea umană.Această tactică a fost preluată şi de CNSM care promovează măsuri anticriză ce ţin în mare parte de protejarea producătorului autohton prin scutirea de plata la buget a taxei pe valoarea adăugată la importurile cu caracter investiţional, aplicarea cotei zero pentru profitul reinvestit etc.

Activitatea de elaborare a proiectului Legii bugetului de stat în fiecare an reprezintă un sistem de conlucrare a specialiştilor în diferite direcţii (economişti, jurişti, etc.). Acest fapt este preconizat atât în Legea sindicatelor cât şi în programele de activitate ale Confederaţiei Naţionale a Sindicatelor din Moldova. Astfel CNSM participă la formularea propunerilor la proiectul Legii bugetului asigurărilor sociale de stat şi obţinerea, prin negocieri cu autorităţile publice centrale, a majorării din an în an a mijloacelor pentru recuperarea capacităţii de muncă a angajaţilor prin organizarea tratamentului balneoclimateric şi a odihnei de vară a copiilor. Precum şi conlucrarea cu organele administraţiei publice centrale privind majorarea veniturilor Fondului asigurărilor obligatorii de asistenţă medicală din bugetul de stat, lărgirea volumului de asistenţă medicală, extinderea listei medicamentelor compensate.

Actualizarea organizării şi formării/recalificării liderilor sindicali [10]. În Conceptul de dezvoltare a mişcării sindicale în Republica Moldova, adoptat de Consiliul FSIM (nr. 8-2 la 14 martie, 2000) o atenţie deosebită este acordată organizării consolidării instituţionale şi optimizării structurii mişcării sindicale.

În acest scop, CNSM stabileşte un sistem de lucru cu tineretul, direcţionează eforturile pentru *crearea noilor organizaţii sindicale la toate nivelurile*, consolidează activitatea organizaţiilor sindicale la nivel regional (Găgăuzia, municipiul Chişinău), teritorial interramural şi ramural, precum şi *recrutarea noilor membri de sindicat* [11].Pentru soluţionarea acestor probleme au fost organizate diferite întâlniri şi mese rotunde, grupuri de lucru şi comisii, seminare pentru activiştii sindicali. De asemenea, în acest domeniu are loc şi o colaborare activă cu partenerii internaţionali, implicarea experţilor din cadrul organizaţiilor internaţionale, dar şi a sindicatelor din alte state (Grecia, România, Belgia, Olanda, Suedia, Ucraina, Rusia, etc.).

CNSM face eforturi pentru consolidarea *informativ-editorială şi organizarea sistemului de formare sindicală*. Informarea pe larg a societăţii despre scopurile şi obiectivele mişcării sindicale, despre activităţile întreprinse de sindicate necesită perfecţionarea sistemului informaţional al Confederaţiei. Politica informaţională şi de formare a imaginii sindicatelor este orientată spre formarea unei opinii publice

obiective despre instituţia sindicală, ca pilon pe care se sprijină întregul edificiu de protecţie a drepturilor sociale şi de muncă ale salariaţilor. În acest scop CNSM editează diferite broşuri cu caracter informativ, utilizează mijloacele electronice, reţeaua Internet pentru difuzarea expeditivă în ţară şi peste hotare a unor informaţii scrise şi vizuale despre acţiunile întreprinse de sindicate, acordă susţinerea necesară săptămânalului "Vocea poporului", aşa încât ziarul să poată acoperi o bună parte din spaţiul informaţional naţional.

Activitatea sindicatelor nivel naţional pentru crearea ştiinţei sindicale şi elaborarea noilor strategii de dezvoltare. În acest context a avut loc desfăşurarea activităţii de creare la nivel naţional a ştiinţei sindicale, pe baza deschiderii în august 2000 a Institutul Muncii, implicarea ştiinţei academice pentru cercetare independentă şi obiectivă a problemelor pieţei forţei de muncă, relaţiilor de muncă contemporane, care a permis sindicatelor să îşi direcţioneze atenţia şi activitatea pentru soluţionarea celor mai actuale şi presante problemele.

Studiul ştiinţifico-teoretic al pieţei forţei de muncă şi dezvoltării sociale a Republicii Moldova realizat de Institutul Muncii (2000-2004), efectuat la solicitarea sindicatelor şi susţinut de către OIM şi Institutul Muncii din Grecia, nu este doar un studiu al problemelor acute ale pieţei forţei de muncă, dar oferea, de asemenea, noi strategiei sindicale de soluţionare ale acestora. Şi-au găsit exprimarea şi au fost traduse în programe concrete de activitate ale sindicatelor în politicile gender şi de tineret, politicile de angajare, în dialogul social. Toate acestea sunt generalizate şi comunicate public la diferite niveluri.

O nouă abordare au adoptat sindicatele la problema securităţii şi protecţiei muncii şi după studiu efectuat de Institutul Muncii solicitat de OIM „HIV / SIDA şi situaţia pe piaţa forţei de muncă din Republica Moldova". Principalul instrument şi garant în protecţia drepturilor angajatului în raport cu HIV / SIDA, potrivit sindicatelor, este contractul colectiv de muncă.

Un obiect nou şi deosebit de influenţă a sindicatelor din Moldova a devenit economia neformală şi munca neprotejată [12]. Astfel, în baza cercetărilor relaţiilor de muncă în ţară efectuate de Institutul Muncii, politicilor şi principiilor Organizaţiei Internaţionale a Muncii cu privire la sectorul neformal, a fost definită strategia activităţilor sindicale pentru protecţia drepturile lucrătorilor în domeniul muncii neprotejate şi neformale.

Aceste aspecte au fost discutate pe larg în cadrul seminarelor, meselor rotunde, conferinţelor ştiinţifice organizate de sindicate împreună cu Institutul Muncii, au fost reflectate în programele ramurale şi, în cele din urmă, în iniţiativa CSRM din anul 2005: *despre acţiunea sindicală naţională*, lucrările căreia au fost discutate în cadrul seminarului „Munca legală – ţie şi ţării", realizat pentru reprezentanţii mass-media, patronat, ministere şi departamente.

Astfel, mişcarea sindicală din Moldova a obţinut experienţă reală în atragerea ştiinţei la cercetarea problemelor sindicale actuale, traducerea concluziilor în limbajul

algoritmilor activităţii sindicale şi de informare / de mediatizare a programelor pentru protecţia şi legalizarea muncii neformale la nivel naţional. Această activitate a primit o atenţie deosebită în mass-media, de asemenea, susţinere din partea CISL şi OIM. În această direcţie sub presiunea sindicatelor sunt forţaţi să se gândească atât partenerii sociali, cât şi alte federaţii sindicale din ţară la diferite nivele.

De asemenea, o activitate nouă şi destul de importantă este *colaborarea sindicală naţională.* Organizaţia care a făcut primii paşi în acest domeniu a fost CSRM, care a început colaborarea cu Confederaţia Sindicatelor din Transnistria, organizând un şir de seminare şi conferinţe comune, susţinute de organizaţii internaţionale. Este de remarcat şi prezenţa unor legături intersindicale la nivel de organizaţii primare de ramură, deşi aparţin unor confederaţii diferite, aceasta poate constitui baza unor viitoarele strategii sindicale comune. Reprezentanţii organizaţiilor sindicale din Transnistria au participat la mai multe evenimente organizate de CSRM în cadrul proiectelor de dezvoltare instituţională, de educaţie sindicală, de cercetare în domeniul politicilor socio-economice.

Luând în considerare evoluţia, structura şi problemele mişcării sindicale din Republica Moldova, trebui să menţionăm un număr de caracteristici relevante:

- în condiţiile formării mecanismelor democratice şi stabilirii economiei de piaţă în Republica Moldova este necesar menţinerea mişcării sindicale ca un actor real al politicilor sociale pe piaţa muncii din Republica Moldova şi care reprezintă interesele lucrătorilor;
- actualizarea activităţilor sindicatelor ca unul din componentele importante ale societăţii civile care dezvoltă accentul social al activităţilor acesteia, atrage atenţia partidelor şi mişcărilor politice la problemele din domeniul muncii;
- o relevanţă deosebită pentru Republica Moldova la etapa actuală o are participarea sindicatelor în cadrul dialogului social tripartit, care sporeşte eficienţa protecţiei dreptului la muncă;
- în etapa contemporană sindicatele din Moldova sunt susţinute de organizaţiile sindicale internaţionale şi OIM, care insistă asupra menţinerii integrităţii şi unităţii mişcării sindicale din Republica Moldova;
- sindicatele din Moldova iau măsuri active pentru a stabili relaţii internaţionale şi a se integra în reţeaua sindicatelor europene şi globale.

Cooperarea internaţională a sindicatelor din Republica Moldova, în opinia noastră nu este doar un capitol interesant în istoria mişcării sindicale din ţară, dar este acel factorul care exercită influenţă deosebită asupra acesteia: impactul permanent şi semnificativ privind democratizarea sindicatelor, cu privire la definirea obiectivelor, priorităţilor şi strategiilor; alegerea tehnologiilor politice, metodelor şi formelor de activitate a sindicatelor la diferite niveluri şi, în sfârşit, studiul experienţei internaţionale ajută la pregătirea liderilor sindicali pentru a lucra în noile condiţii.

În concluzie trebuie de menţionat faptul că în contextul globalizării de integrare a sindicatelor din Republica Moldova în mişcarea internaţională sindicală direcţiile de

activitate ale acestora sunt un răspuns la provocările globalizării şi un factor care contribuie la democratizarea lor. Direcţiile prioritare ale activităţii sindicale ale CNSM sunt:

- promovarea integrării Confederaţiei şi a organizaţiilor sale membre, la nivel european şi internaţional;

- utilizarea acţiunilor de solidaritate internaţională pentru a consolida mişcarea sindicală din ţară şi evitarea dezintegrării organizaţiilor sindicale pentru motive politice;

- cooperarea cu federaţiile naţionale şi organizaţiile sindicale din Belgia, Suedia, Rusia, România şi alte ţări pentru studiul şi schimbul experienţei de munca sindicală, organizarea seminarelor comune pentru a instrui activiştii sindicali, desfăşurarea acţiunilor de solidaritate, susţinerea sindicatelor şi lucrătorilor din alte ţări;

- cooperarea cu CISL şi Organizaţia Internaţională a Muncii (OIM) pentru punerea în aplicare a principiilor OIM în domeniu muncii Republicii Moldova;

- cooperarea cu organizaţiile financiare internaţionale pentru asigurarea progresului economic şi social;

- integrarea internaţională a organizaţiilor CNSM, cum ar fi cele de tineret şi organizaţiile de femei, în reţeaua CISL pentru Europa Centrală şi de Est.

Bibliografie:

1. Constituţia Republicii Moldova Legea N351-XV din 12 iulie 2001; Codul Muncii (1 decembrie 2003).
2. Legea sindicatelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova N130-132,- 19 octombrie 2000.
3. Statutul Confederaţiei naţionale a sindicatelor din Moldova În: www.cnsm.md (vizitat 5.03.2016)
4. Конфедерация профсоюзов Республики Молдова в 2000-2005 годы. К;, 2005, 150с.
5. Достижения Конфедерации профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». Кишинэу, 2003. 20 с.
6. Hotărîrea Guvernului nr.224 din 1 martie 2003; Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.253 din 19 iunie 2003. Hotărîrea Guvernului nr.605din 31.05. 2007
7. Regulamentul reprezentantului sindicatelor cu răspunderi specifice în domeniul securităţii şi sănătăţii în muncă. În:http://sindicate.md/assets/docs/change/regt%20repr%20sind%2013.9.11%20%20web%20sindicComplet270912.doc (vizitat 5.03.2016)
8. Acord de colaborare: Inspecţia Muncii şi Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova. În: http://sindicate.md/assets/docs/protectia_new/Acord%20IM-CNSM%2026.03.10.pdf(vizitat 5.03.2016)
9. Activităţile realizate în vederea asigurării protecţiei social-economice a salariaţilor, membri de sindicat. În: http://sindicate.md/wp-content/uploads/2013/03/Activitati_realizate_in_vederea_-asigurarii_protectiei.doc (vizitat 5.03.2016)

10. Concepţia educaţiei sindicale a Confederaţiei Naţionale a Sindicatelor din Moldova. În:http://sindicate.md/conceptia-educatiei-sindicale-a-confederatiei-nationale-a-sindicatelor-din-moldova (vizitat 5.03.2016)
11. Recomandări privind activitatea de recrutare a noilor membri şi de creare a organizaţiilor sindicale. În: http://sindicate.md/wp-content/uploads/2013/03/Recomandari-pentru-recrutare.doc(vizitat 5.03.2016)
12. Munca neprotejată: strategia şi tactica sindicatelor: materialele conferinţei ştiinţifico-practice.24-25 octombrie 2002. Chişinău, 2002. 355 p.